

Kohti kestävyyttä ja vaikuttavuutta – mistä osaajat?

Susanna Miekk-oja

Kestävän rahoituksen strategian toteutuksella on laajat vaikutukset kaikkiin rahoitusmarkkinoiden osapuoliin. Yhtäältä yritysten on asetettava toimialalleen olennaisiin kestävyiden kysymyksiin liittyvät tavoitteet sekä raportoitava niistä. Laadukas raportointi synnyttää tietoa mikrotaloudesta, joka puolestaan mahdollistaa syy-seuraussubteiden tutkimuksen. Toisaalta institutionaalisten sijoittajien tulee siirtyä menneeseen katsovasta raportoinnista kestävyteen liittyvien riskien ja mahdollisuuksien skenarointiin. Yritysten ja sijoittajatabojen hallitusten kuuluu sisällyttää kestävyttä koskevat kysymykset strategiaan. Kestävyiden kysymysten ratkaisu vaatii poikkeitteteisyyttä. Suomessa on kasvava osaamisen vaje organisaatioiden eri tasoilla, asiantuntijoista hallitusten jäseniin. Tulossa on iso muutos, joka vaikuttaa koko sijoitustoimialaan ja rahoitusmarkkinoihin. Tarvitaan osaamista ja uutta ajattelua. Taloustiede voisi rahoitustieteen ohella toimia välineenä näiden tavoitteiden saavuttamiseksi. Toimeenpano vie aikaa, mutta suunta on selvillä.

Suomi on yhdessä 193 muun valtion kanssa sitoutunut vuonna 2015 sovitun YK:n kestävä kehityksen (*Sustainable Development Goals*, SDG) ohjelmaan.¹ Tämä Agenda 2030 -nimellä tunnettu ohjelma pitää sisällään 17 tavoitetta, joiden toteuttamiseen vuoteen 2030 mennessä sopimusosapuolet ovat sitoutuneet. Agenda 2030:n ja Pariisin ilmasopimuksen tavoitteisiin pääsy edellyttää mittavaa rahoitusta – yksin

sovittujen ilmastotavoitteiden saavuttamiseen on Euroopassa arvioitu tarvittavan vuosittain noin 180 miljardia euroa lisärahoitusta seuraavan kymmenen vuoden aikana.

Ilmastonmuutokseen liittyvien riskien hallintaan liittyy Englannin keskuspankin pääjohtajan Mark Carneyn mukaan kaksi paradoksia (Bank of England 2018). Ensimmäinen paradoksi on, että tulevaisuus on menneisyyttä. Ilmastonmuutoksen riskien hallintaan liittyy kustannuksia, joita nykyinen sukupolvi ei halua kantaa. Kun sen seuraukset realisoituvat,

¹ Agenda 2030 tavoitteet löytyvät YK:n sivuilta: <https://yk.fi/sdg>.

niihin on myöhäistä enää vaikuttaa. Toinen paradoksi on, että menestyminen on epäonnistumista, sillä nopea muutos kohti vähähiilistä taloutta voi olennaisesti vahingoittaa taloudellista vakautta.

Yllä mainittujen tavoitteiden saavuttaminen ja paradoksien sisältämien riskien ja vaikutusten hallinta koskee eri maiden hallituksia, markkinatoimijoita, rahoituslaitoksia ja sääntelijöitä (tärkeimpänä EU).

Nämä tahot ovat jo ryhtyneet toimenpiteisiin. Euroopan komissio antoi vuonna 2017 korkean tason asiantuntijatyöryhmälle tehtäväksi laatia kestävä rahoituksen strategian, jonka päämääränä olisi ohjata pääomavirtoja kestäviin investointeihin, suosia läpinäkyvyyttä ja pitkäjänteisyyttä sekä sisällyttää kestävyys riskienhallintaan.

Kestävyydellä tarkoitetaan ympäristöllistä (*environmental*) ja yhteiskunnallista (*social*) kestävyyttä sekä hyvää hallintotapaa (*governance*). Näistä tekijöistä muodostuu kirjainyhdistelmä ESG, joka tulisi ottaa huomioon kaikilla päätöksenteon tasoilla. Taulukko 1 kuvaa karkeasti, minkälaisista näkökohdista nämä tekijät muodostuvat.

Maaliskuussa 2018 Euroopan komissio teki vaikutuksiltaan suurimman yksittäisen päätöksensä, kun se päätti edetä strategian toteutukseen, johon kuuluu useita lainsäädännöllisiä hankkeita (Euroopan komissio 2018a). Ensimmäisistä konkreettisista toimenpiteistä tiedotettiin toukokuussa (Euroopan komissio 2018b). Myös Suomen hallitus esitti komission aloitteille tukensa heinäkuussa eduskunnalle antamassaan U-kirjelmässä (Valtiovarainministeriö 2018).

Merkittävät rahoituslaitokset, jotka edustavat noin 100 000 miljardin dollarin sijoitusvarallisuutta, mikä summa on suurempi kuin

koko maailman yhteenlaskettu bruttokansantuote, ovat sitoutuneet raportoimaan olennaisista ilmastoon liittyvistä riskeistä ja taloudellisista vaikutuksista TCFD:n (*Task Force on Climate-related Financial Disclosures*) suositusten mukaisesti.

Suomessa Sipilän hallitus on laatinut hallitusohjelmaan kirjatun kansallisen toimintasuunnitelman Agenda 2030:n toteuttamiseksi (Kestavakehitys.fi 2018). Ohjelman toimeenpano- ja seurantavastuu on maan hallituksella.

Kestävä rahoituksen strategian toteutuksella on laajat vaikutukset kaikkiin rahoitusmarkkinoiden osapuoliin. Yhtäältä yritysten on asetettava toimialalleen olennaisiin kestävyden kysymyksiin liittyvät tavoitteet sekä raportoitava niistä. Laadukas raportointi synnyttää tietoa mikrotaloudesta, joka puolestaan mahdollistaa syy-seuraussuhteiden tutkimuksen. Toisaalta institutionaalisten sijoittajien tulee siirtyä menneeseen katsovasta raportoinnista kestävyteen liittyvien riskien ja mahdollisuuksien skenarointiin. Yritysten ja sijoittajatahojen hallitusten kuuluu sisällyttää kestävyttä koskevat kysymykset strategiaan.

Entä mikä on vaikutus korkeakoulujen tutkimukseen ja opetukseen? Kestävyiden kysymysten ratkaisu vaatii poikkitieteisyyttä. Suomessa on kasvava osaamisen vaje organisaatioiden eri tasoilla, asiantuntijoista hallitusten jäseniin. Euroopan pöydissä on vain vähän suomalaisia kestävyiden asiantuntijoita. Olisiko aika ottaa paikkamme sielläkin, missä lait valmistellaan ja laaditaan?

1. Toimintaympäristö ja roolit

Suurimpien yritysten rooli on ohittamassa monella alueella valtioiden roolin vaikuttavuudes-

Taulukko 1. Esimerkkejä ympäristöllisestä ja yhteiskunnallisesta kestävydestä sekä hyvästä hallintotavasta (ESG)

Ympäristö (E)	Yhteiskunta (S)	Hallinto (G)
<ul style="list-style-type: none"> • Ilmastonmuutos • Kasvihuonekaasut • Resurssien köyhtyminen, ml. vesi • Jäte ja ympäristösaaste • Metsien hakkuu 	<ul style="list-style-type: none"> • Työympäristö, ml. orjuus ja lapsityövoima • Paikallisyhteisöt, ml. alkuperäisyhteisöt • Konfliktit ja humanitaariset kriisit • Terveys ja työturva • Työntekijöiden suhteet ja monimuotoisuus 	<ul style="list-style-type: none"> • Johdon palkitseminen • Lahjukset ja korruptio • Hallinnon monimuotoisuus ja rakenne • Oikeudenmukainen verostrategia

Lähde: UNPRI ja Euroopan komissio.

sa. Yritysten merkitys ja siten vastuu yhteiskunnassa on kasvanut: sadasta maailman rikkaimmasta itsenäisestä kokonaisuudesta vuoden 2017 luvuilla mitattuna 69 on yrityksiä ja 31 valtiota (Global Justice Now 2018).

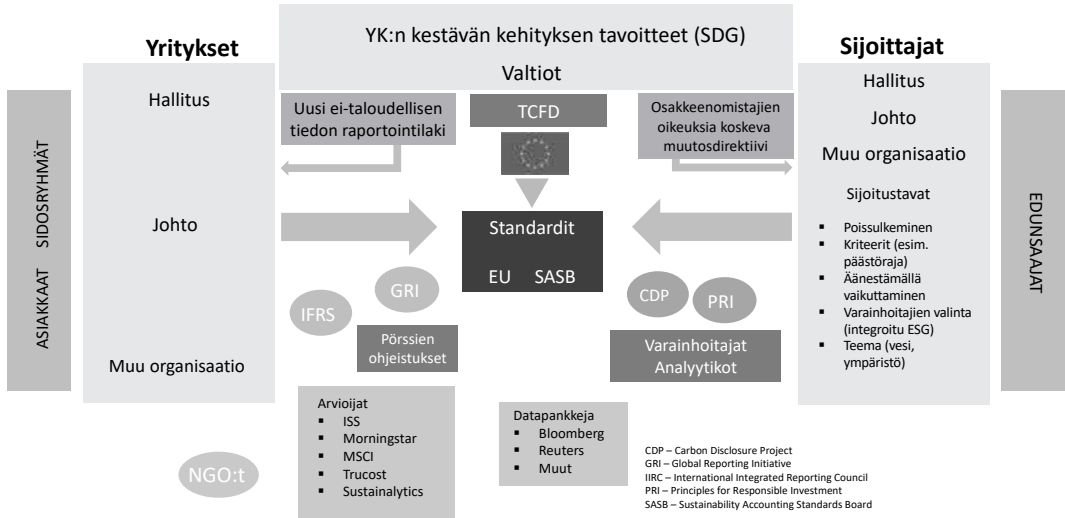
Toisaalta kuluttajien vaikutusvalta on kasvanut käytettävissä olevan informaation ansiosta. Kansalaisjärjestöjen ääni on voimistunut, yhä useimmin ne ja yritykset kehittävät vastuullista toimintaa yhdessä.

Kestävyuden käsitteistö ja kenttä on hajainen. Ominaista kentässä on ollut siiloutuminen. Yritykset ovat kehittäneet yritysvastuuraportointiaan, ja sijoittajayhteisö on kehittännyt eri sijoitustapoja. Molempien tahojen organisaatioissa aihepiiri on keskittynyt asiaan vihkittyneille henkilöille eikä ole ollut osana strategiaa kuin harvoin. Finanssivalvonnalla ei ole ollut varsinaista roolia. ESG-arvioijat ovat puolestaan itsenäisesti ottaneet sangen suuren roolin – arvosanojen antamisen kukin oman menetelmänsä mukaisesti. Arviot eivät tutkittu korreloi keskenään. Tiedossa on yli 600 erilaista tapaa arvioida ESG-riskejä ja mahdollisuuksia. Ei ihme, että niin sijoittajat kuin yritykset ovat olleet hämillään. Kysymys kuuluu, mitä tehdä.

EU:n kestävä rahoituksen strategian toimeenpanosuunnitelma pyrkii yhtenäistämään kestävyden kentän. Siinä olennaista on:

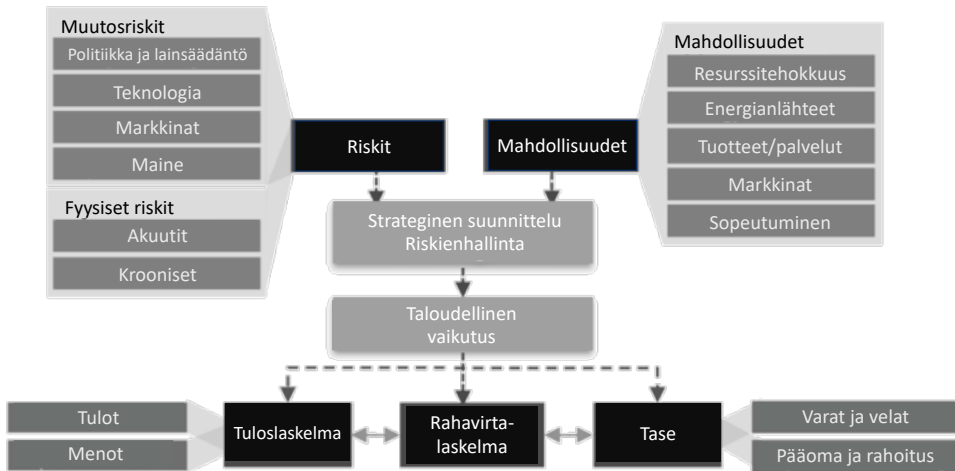
1. Yhtenäinen EU:n luokitusjärjestelmä, mikä on kestävä ja mikä ei, muutos viitearvoihin;
2. Muutos sijoittajavastuussa – institutionaalisten sijoittajien oltava selvillä kestävyteen liittyvistä riskeistä ja mahdollisuuksista;
3. ESG-näkökulman sisällyttäminen sijoitusneuvontaan, joka tulee omalta osaltaan muuttamaan Mifid- ja IDD-lainsäädäntöä;
4. Luottoluokittajien on sisällytettävä ESG kohteiden arviointiin;
5. Muutos pankkien vakavaraisuusvaatimuksiin;
6. Muutokset tilinpäätöskäytäntöön, integrointi IFRS-raportointiin;
7. Kuluttajainformaation lisääminen läpinäkyvällä raportoinnilla.

Kuvio 1. Kestävyyden kentän toimijat ja roolit

Lähde: Tracefi.

Kuvio 2. Ilmastositonnaisten riskien ja mahdollisuuksien liiketoimintavaikutukset

Lähde: TCFD (2017b)

Taulukko 2. Taloudellinen olennaisuus paperiteollisuudessa ja teleoperaattoreilla

Paperiteollisuus	Teleoperaattorit
<ul style="list-style-type: none"> • Kasvihuonekaasupäästöt • Ilman laatu • Energia • Vesi • Kuidun hankinta 	<ul style="list-style-type: none"> • Toiminnan ympäristöjalanjälki • Yksityisyyden suoja • Tietoturva • Laitteiden kierrätys • Teknologiaan liittyvien systeemisten riskien hallinta • Kilpailunormien noudattaminen

Lähde: SASB

2. Kestävyys yritysten hallitusten agendalle – raportoinnista skenarointiin

Vuonna 2017 astui voimaan uusi raportointilaki (1376/2016), joka koskee yli 500 työntekijän yleisen edun kannalta merkittäviä yhteisöjä (Finlex 2016). Sen mukaan hallitukset vastaavat myös olennaisen, ei-taloudellisen tiedon oikeellisuudesta. Aiheet yritykset ovat valinneet omien vaikutustensa perusteella. Toimialoille ei ole ollut yhteistä standardia. Raportointi on perustunut vapaaehtoiseen viitekehyksiin, kuten *Global Reporting Initiativen* (GRI) eri sidosryhmille laatimiin ohjeistuksiin.

Sustainability Accounting Standards Board (SASB) julkaisi 7/11/2018 kestävyysvaikutusten standardiston, joka perustuu toimialakohtaiseen olennaisuuteen. Se on erityisesti keskittynyt sijoittajanäkökulmaan, mikä tukee taloudellisen vaikutuksen arviointia. Edellä esitettyyn ESG-määrittelyyn SASB-standardeissa on lisäulottuvuutena liiketoimintamalli ja innovaatio, mikä taas korostaa kestävyysratkaisujen merkitystä.

Eri toimialat poikkeavat toisistaan merkittävästi niihin kohdistuvien kestävyyskysy-

myksien olennaisuudessa. Taulukossa 2 on verrattu kahta toimialaa.

Euroopan komissio on nyt rakentamassa taksonomiaa, standardia, jossa ensin on vuorossa kiireisimpinä ilmastoindikaattorit. Valmistusta tulisi olla 2019. Taksonomian taustalla on G20-ryhmän valtiovarainministereiden aloitteesta muodostettu TCFD-asiantuntijatyöryhmä, joka arvioi miten rahoitusala voi toiminnallaan huomioida ilmastonmuutoksen (kuvio 2). Ilmatoriskit- ja mahdollisuudet tulee integroida toimintaan eri tasoilla: hyvä hallintotapa, strategia, riskienhallinta ja mittarit sekä tavoitteet.

Monille organisaatioille ilmastonmuutoksen tärkeimmät vaikutukset toteutuvat keskipitkällä tai pitkällä aikavälillä. Vaikutusten laajuutta ja ajankohtaa on mahdotonta ennakoita. Siksi TCFD:n suosituksiin kuuluu, että organisaatioiden tulee arvioida ilmastonmuutoksen vaikutusta liiketoimintaan, strategiaan ja taloudelliseen tulokseen, lähtien erilaisista oletuksista. Yksi vaihtoehto tähän arviointiin on skenaarioanalyysi (TCFD 2017a).

Analyysin tekijältä vaaditaan sekä talousmatemaattista osaamista että kykyä asettaa oletukset poikkiteieteellisesti. Tarvitaan oletuk-

set diskonttokorosta, päästöoikeuksien hinnoista eri maantieteellisillä alueilla, energian kysynnästä ja energialähteiden optimoinnista, hyödykkeiden hinnoittelusta sekä makrotalouden muuttujista, kuten bruttokansantuotteesta, työttömyydestä, energiatehokkuudesta ja teknologisesta kehityksestä. Lisäksi tarvitaan kykyä arvioida analyysin tulosta.

Moni yritys tekee jo nyt laskentaa arvioidakseen päästöoikeuksien hinnan muutoksen vaikutusta tulokseen. Yhä useampi suuryritys siirtyy asettamaan ilmastonmuutoksen hillitsemiseen liittyvät tavoitteet tieteellisen tiedon perusteella, niin sanotun *science-based target*-menetelmän (SBT) mukaisesti ja pyrkivät osoittamaan faktaperusteisesti päästöjensä vähentyvän globaalien kestävyystavoitteiden mukaisesti.

Päättäjiltä vaaditaan uutta ajattelua. *International Integrated Reporting Councilin* (IIRC) kunniapuheenjohtaja Mervyn E. King on todennut: “Ei ole kyse vain raportoinnista, sitä edeltää aina kestävyysvaikutukset huomioon ottava integroitu ajattelu, joka on hallituksen vastuulla. On aika joidenkin viisaiden organisaatioiden yhdessä määrittellä, mikä on menestyvän yrityksen määritelmä tulevaisuudessa, perinteinen arviointi ei enää toimi.”

3. Lyhyt katsaus ESG-sijoittamiseen ja arvonmuodostukseen

1970- ja 1980-luvuilla sijoituskohteiden arviointiin alettiin ottaa mukaan eettinen näkökulma. Siinä ohjaavana tekijänä ovat arvot ja tuotto on toissijainen. Seuraavaksi yleistyi negatiivinen arvottaminen, jossa suljettiin pois niitä yrityksiä, jotka rikkoivat YK:n *Global Compact*-periaatteita. 1990-luvulla yleistyi *best in class*

-arviointi, jonka perustana olivat taloudellinen tulos, ympäristö- ja yhteiskuntatekijät. Vastuullisuuden käsite yleistyi. Kun 2000-luvun alussa oivallettiin, että ESG-asioiden integrointi sijoituskohteiden analysointiin tuottaa tulosta, niin kestävyys nousi itsenäiseksi käsitteeksi. EU:n kestävä rahoituksen strategiassa ei enää käytetäkään käsitettä vastuullisuus vaan kestävyys. Viime vuosina vaikuttavuussijoittaminen, jolla haetaan muutosta, on yleistynyt.

Aineettomien oikeuksien ja omaisuuserien rooli yritysten arvon määrittelyssä on noussut voimakkaasti. Niiden osuus USA:n osakemarkkinoita kehitystä mittaavan indeksin S&P 500 markkina-arvosta on noussut 17 prosentista vuonna 1975, 80 prosenttiin vuonna 2015 (Ocean Tomo 2015).

4. Sijoittajien myytti murtuu – kestävyys nousee sijoittajavastuuseen

Perinteisesti on ajateltu, että sijoituskohteiden tuottoa ja riskiä arvioitaessa katsotaan tuoton heikkenevän, mikäli sijoitusvaihtoehtojen määrää rajoitetaan. Tämä on osoittautunut myyttiksi. Kohteiden määrää vähentäessä näin ei tapahdu, kun valitaan kohteiksi vain olennaisissa ESG-kysymyksissä menestyvät yritykset.

Tilinpäätöksessä ei perinteisesti ole mukana ulkoisia tekijöitä, kuten ympäristön kuluttamisen kustannuksia. Jos ne otetaan mukaan arvon määrittelyyn, tulos voi muuttua olennaisesti. Osalle ulkoisista tekijöistä on jo syntymässä markkinahinta (päästökauppa jne.). Tämä on vaikuttanut myytin murtumiseen. Lisäksi ESG:n vaikutusta tuottoon on tutkittu laajasti (Khan ym. 2016; Steinbarth ja Bennett 2018).

Taulukko 3. SASB-olennaisuusmetodologian vaikutus osakkeiden tuottoon

		Alpha-tuottojen erot ääriviidenneksissä		
		SASB:in mukaiset ESG-kriteerit	Ei-olennaiset ESG-kriteerit	Kaikki ESG-kriteerit
Harvard Business School*	MSCI KLD Data (1991-2013)	4,18 %	3,37 %	2,93 %
Russell Investments**	Sustainalytics Data (2012-2017)	1,19 %	0,30 %	0,97 %

*Khan ym. (2016).

**Steinbarth ja Bennett (2018)

Taulukko 3 osoittaa, että ne yritykset, jotka olennaisissa ESG-kysymyksissä ovat kilpailijoi- taan parempia, mutta epäolennaisissa huonom- pia, ovat arvonkehityksessään parhaita. Tässä olennaisuus on määritelty siten, että on valittu ne kysymykset, jotka sijoituspäätöstä tehdessä ovat sijoittajille olennaisia. Tulosta selittää osin se, että yritykset ovat parantaneet kilpailuky- kyään kehittämällä tuotteita ja palveluita, jotka ratkaisevat kestävyyskysymyksiä.

5. Kestävyyden vallankumous

Sijoittajavastuun (*fiduciary duty*) mukaan edun- saajiensa varoja hallinnoivan instituution on toimittava edunsaajiensa etujen mukaisesti. Fokuksessa on ollut tuotto suhteessa riskiin, mutta EU:n vaikutuksesta tähän on tulossa muutos. Kestävässä sijoittamisessa pyritään optimoimaan finanssipääoman käytön lisäksi luonnonvarojen sekä sosiaalisen että henkisen pääoman käyttö sijoittajavastuun täyttymiseksi. Sijoituspäätöksiin integroidaan ympäristö- ja sosiaaliset tekijät sekä hyvä hallintotapa pitkä- aikaisen ja kestävän arvon aikaansaamiseksi.

Ruotsin Finanssivalvonta pyytää jo nyt elä- keyhtiöitä tekemään TCFD:n suosittelemaa skenaarioanalyysiä, arvioimaan ilmatoriskin vaikutusta sijoituksiin pitkällä aikavälillä.

Yhteinen pyrkimys on saavuttaa Agenda 2030-tavoitteet. Tässä on mahdollisuus onnis- tua, mikäli niihin pyritään niin makro- kuin mikrotasolla.

YK:n *Sustainable Development Solutions Network* (UNSDSN) on tänä vuonna onnistu- nut ensimmäistä kertaa mittaamaan eri maiden etäisyyden SDG-tavoitteista. On arvioitu, että 171:sta alatavoitteesta 93:een voi vaikuttaa yri- tystasolla (SDGIndex 2018). Suomessa eri toi- mialat ja yksittäiset yritykset kukin tahollaan miettivät, miten toimia.

Eläkevarojen ja muun sijoitusvarallisuuden ohjaaminen kestäväan taloudelliseen toimin- taan on ratkaisevan tärkeää. Ruotsin suurim- man eläkeyhtiön toimitusjohtajan mukaan kes- tävyys on se tapa, jolla tehdään rahaa pitkällä aikavälillä. Rahoitusmarkkinat ja YK:n tavoit- teet tuntuvat olevan hyvin kaukana toisistaan, mutta jo nyt on kansainvälistä tutkimusta siitä, miten yritysten toiminta liittyy SDG-tavoittei- den saavuttamiseen. Näiden tulosten perus-

teella on mahdollista linkittää sijoitusvarallisuus ja SDG-tavoitteet ja täten vastata kysymykseen, “mihin Agenda 2030-tavoitteeseen oma varallisuuteni vaikuttaa?”

Tulossa on iso muutos, joka vaikuttaa koko sijoitustoimialaan ja rahoitusmarkkinoihin. Tarvitaan osaamista ja uutta ajattelua. Taloustiede voisi rahoitustieteen ohella toimia välineenä näiden tavoitteiden saavuttamiseksi. Toimeenpano vie aikaa, mutta suunta on selvillä. Muutokseen on hyvä varautua ajoissa. □

Kirjallisuus

- Bank of England (2018), Transition in thinking: *The impact of climate change on the UK banking sector*, Prudential Regulation Authority, <https://www.bankofengland.co.uk/prudential-regulation/publication/2018/transition-in-thinking-the-impact-of-climate-change-on-the-uk-banking-sector> (haettu 4.11.2018).
- Consoladi, C. ja Eccles, R. (2018), “Supporting Sustainable Development Goals Is Easier Than you Might Think”, *MIT Sloan Management Review Blogs*, <https://sloanreview.mit.edu/article/supporting-sustainable-development-goals-is-easier-than-you-might-think/> (haettu 4.11.2018).
- Euroopan komissio (2018a), “Kestävä rahoitus: komission toimintasuunnitelma vihreämpää ja puhtaampaa taloutta varten”, *Lehdistötiedote* 8.3.2018, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-1404_fi.pdf (haettu 4.11.2018).
- Euroopan komissio (2018b), “Kestävä rahoitus: Rahoitusalaista tärkeä toimija ilmastomuutoksen torjunnassa”, *Lehdistötiedote* 24.5.2018, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-3729_fi.htm (haettu 4.11.2018).
- Global Justice Now (2018), “69 of the richest 100 entities on the planet are corporations, not governments, figures show”, 17.10.2018, <https://www.globaljustice.org.uk/news/2018/oct/17/69-richest-100-entities-planet-are-corporations-not-governments-figures-show> (haettu 4.11.2018).
- Finlex (2016), Laki kirjanpitolain muuttamisesta 1376/2016, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161376> (haettu 4.11.2018).
- Kestavakehitys.fi (2018), “Kestävän kehityksen toimintasuunnitelma Agenda 2030”, <https://kestavakehitys.fi/agenda-2030> (haettu 4.11.2018).
- Khan, M., Serafeim, G. ja Yoon, A. (2016), “Corporate Sustainability: First Evidence on Materiality”, *The Accounting Review* 91: 1697–1724.
- Ocean Tomo (2015), “Ocean Tomo’s Intangible Asset Market Value Study”, January 2015.
- Steinbarth, E. ja Bennet, S. (2018), “Materiality matters: Targeting the ESG issues that impact performance – the material ESG score”, Russell Investment, <http://investmentnews.co.nz/wp-content/uploads/Rustlematerial.pdf> (haettu 4.11.2018).

- SDGindex (2018), *Global Responsibilities: Implementing the Goals*, SDG Index and Dashboards Report 2018, www.sdgindex.org/reports/2018 (haettu 4.11.2018)
- TCFD (2017a), *The Use of Scenario Analysis in Disclosure of Climate-related Risks and Opportunities*, Technical Supplement, Task Force of Climate-Related Disclosures, <https://www.fsb-tcf.org/publications/final-technical-supplement/> (haettu 4.11.2018).
- TCFD (2017b), *Recommendations of the Task Force on Climate-related Financial Disclosures*, Final Report, <https://www.fsb-tcf.org/wp-content/uploads/2017/06/FINAL-TCFD-Report-062817.pdf> (haettu 4.11.2018).
- Valtiovarainministeriö (2018), “Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksista Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksiksi (kestävä rahoitus)”, U 56/2018 vp, 5.7.2018, https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/U_56+2018.aspx (haettu 4.11.2018).